

Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky¹

Anotácia: Novodobé ponímanie trestnej politiky štátu je čím ďalej, tým viac pertraktované s pojmom restoratívna justícia. Pretože sa jedná najmä, u laickej verejnosti, o neznámy pojem, úlohou predkladaného článku je bližšie a komplexne priblížiť jeho význam, a poukázať na základné rozdiely medzi tradičnou koncepciou trestania, tzv. retributívnou justíciou s justíciou restoratívnou. Autori sa v článku ďalej zameriavajú na systém trestnej justície v Slovenskej republike a jeho prepojenie s restoratívnou justíciou. Cieľom je analyzovať právnu úpravu trestných kódexov de lege lata a osobitne sa zamerať aj na pripravovanú novelu Trestného zákona, ktorá sa približuje k progresívnemu nazeraniu na trestnú politiku v štáte a súčasným európskym trendom.

Kľúčové slová: restoratívna justícia, princípy restoratívnej justície, tresty nespojené s odňatím slobody, depenalizácia, prevýchova páchatel'a, novela Trestného zákona

Úvod

Spôsob, akým spoločnosť nazerá na spáchanie trestného činu a jeho páchatel'a je mimoriadne dôležitý. Trestný čin a súdom uložený trest predstavuje akési meradlo morálneho odsúdenia páchatel'a spoločnosťou. Túto skutočnosť podporuje aj znenie ustanovenia Trestného zákona, konkrétne § 34, ktorý ustanovuje základný účel trestu nasledovne: „*Trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatel'om tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou.*“

V súvislosti s uložením trestu je okrem morálneho odsúdenia páchatel'a trestného činu hlavným účelom jeho samotná prevýchova a zabránenie mu v páchaní ďalšej trestnej činnosti. Aby bol základný účel trestu v praxi skutočne naplnený, je dôležité docieľiť znovu začlenenie odsúdeného do spoločnosti, aby sa z neho stala osoba, ktorá vedie riadny život a tým sa eliminovalo opätovné páchanie trestnej činnosti v podobe recidívy.

Prevýchova páchatel'ov trestných činov býva realizovaná prostredníctvom rôznych resocializačných procesov, ktoré by mali v skutočnom živote priniesť očakávaný výsledok, a tým je zabezpečenie bezpečnosti v krajine, v ktorej žijeme, a to bez akýchkoľvek elementov, ktoré by mali za cieľ narúšať bežný chod života a bezpečie občanov. Práve práca s páchatel'mi trestných činov a snaha ich znovu začlenenia do spoločnosti, ako aj prijatie zodpovednosti samotným páchatel'om, býva jedným z výsledných procesov restoratívnej justície.

Článok sa ďalej zaoberá okrem bližšieho a komplexnejšieho vysvetlenia pojmu restoratívna justícia aj jej ukotvením v trestnej politike Slovenskej republiky. Analýzou právnej úpravy sa dostávame k odpovediam na otázky: „Osvojila si Slovenská republika prvky modernej restoratívnej justície?“ „Približuje sa Slovenská republika trestnou politikou k vyspelým západným krajinám?“

I. Restoratívna justícia verzus retributívna justícia, pojem a princípy restoratívnej justície

Na úvod je potrebné poukázať na skutočnosť, že v slovenskom právnom poriadku pojem restoratívna justícia nenájdeme nikde legálne vymedzený.

Definíciu pojmu restoratívna justícia nám ale poskytuje Odporúčanie Rady Európy CM/Rec (2018)8 o restoratívnej justícii v trestných veciach, ktorého cieľom je podnieť

---

¹ Tento príspevok bol vypracovaný v rámci projektu APVV č. 19-0102 „Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien“.

členské štáty, aby vytvorili a využívali restoratívne prístupy s ohľadom na ich systémy trestnej justície. Odporúčanie označuje restoratívnu justíciu ako „akýkoľvek proces, ktorý umožňuje tým, ktorí boli poškodení trestným činom, a tým, ktorí za túto ujmu zodpovedajú, aby sa v prípade dobrovoľného súhlasu aktívne zúčastnili na vyriešení záležitostí vzniknutých v dôsledku trestného činu, za pomoci školenej a nestrannej tretej strany...“

Zrodenie restoratívnej justície tkvie v tom, že rozvojom trestných politík štátov sa realizácia výlučne tradičnej, retributívnej justície, neukázala ako celkom efektívna. Retributívna justícia trestný čin chápala len ako porušenie platných právnych noriem, kde primárne poškodený subjekt vnímala iba štát.

Tento tradičný prístup sa sústreďoval na prísne potrestanie páchatel'ov, pričom nekládol dôraz na potreby obetí trestných činov a častokrát ich používal len ako svedkov v súdnych konaniach.² Ukázalo sa, že potrestanie páchatel'a prísny trestom v skutočnosti neznižuje kriminalitu, recidívu a dokonca nie je ani efektívnym nástrojom prevýchovy páchatel'a. Preto východiskom restoratívnej justície bolo presvedčenie, že páchatel' by mal prijať skutočnú zodpovednosť, v širších sociálnych a faktických súvislostiach a nie iba formálnu trestnoprávnu zodpovednosť za spáchaný trestný čin.³

Kým retributívna justícia je zameraná na trestanie páchatel'ov bez ohľadu výsledný dopad na samotného páchatel'a a bez ohľadu na zabezpečenie potrieb poškodených, podstatou restoratívnej justície je priznanie potrieb poškodenému, uznanie škôd, ktoré trestnou činnosťou vznikli, podporenie páchatel'a, aby prijal zodpovednosť za spáchané skutky a zameranie sa na príčiny jeho správania za účelom jeho prevýchovy.⁴

Mnoho odborníkov na trestné právo sa preto zhoduje v tom, že trestná činnosť má nielen celospoločenský, verejný ale aj osobný, lokálny dopad.⁵ Predmetom trestných právnych systémov je zameranie sa na verejný a celospoločenský záujem, ktorý je reprezentovaný štátnym aparátom. Tým sa ale ľahko môže stať, že dôležitosť osobného a medziľudského dopadu trestnej činnosti môže byť marginalizovaná.

Podstatou a základným rozdielom medzi restoratívnou justíciou a tradičnou retributívnou justíciou je práve hľadieť na trestnú činnosť ako na protiprávny čin proti ľuďom a nielen ako na protiprávny čin spáchaný proti štátu.⁶

Je potrebné poukázať na skutočnosť, že restoratívny a retributívny spôsob vedenia trestnej politiky nie je možné klásť do kontrastu s cieľom určiť, ktorý je lepší a ktorý horší. Sú to akoby dve strany pl'úc, ktoré sú plne funkčné len v prípade spolupráce pre dobro celého organizmu.⁷

Aj keď v mnohých prípadoch restoratívne prístupy môžu pomôcť spravodlivo reagovať na spáchaný trestný čin, nejde o univerzálne riešenie vždy za každých okolností. Stávajú sa situácie, kedy sa páchatel' nepriznáva k spáchanému trestnému činu, nie je ochotný niest'

---

² KURY, H., DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., 2017: Prísne trestanie alebo alternatívy: čo lepšie pomôže znižovať trestnú činnosť. In: *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*, s. 15.

³ ZEMAN, Š., 2015. *Restoratívna justícia ako aktuálna výzva pre trestný systém a niektoré možnosti inšpirácie*. Dostupné na internete: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/restorativna-justicia-ako-aktualna-vyzva-pre-trestny-system-a-niektore-moznosti-inspiracie.htm>

⁴ STRÉMY, T., 2014. Teoreticko- metodologické východiská restoratívnej justície. In: *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*, s. 69.

⁵ ZEHR, H., 2003. *Úvod do restoratívnej justície*, s. 9.

⁶ STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L. a M. VRÁBLOVÁ, M., 2015. *Restoratívna justícia*, s. 21.

⁷ ZEMAN, Š., 2015. *Restoratívna justícia ako aktuálna výzva pre trestný systém a niektoré možnosti inšpirácie*. Dostupné na internete: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/restorativna-justicia-ako-aktualna-vyzva-pre-trestny-system-a-niektore-moznosti-inspiracie.htm>

zodpovednosť, prípadne nie je ochotný stretnúť sa s obeťou trestného činu.⁸ Preto by mali byť obe spôsoby vedenia trestnej politiky vo vzájomnom prieniku.

Vo všeobecnosti je teda možné definovať restoratívnu justíciu ako zosúladený proces, do ktorého sa v absolútnej miere zapájajú všetky subjekty, ktorých sa trestná činnosť dotkla. Na jednej strane sa prostredníctvom tohto procesu zúčastneným subjektom umožní stotožniť spôsobená škoda a potreby z nej vzniknuté, na strane druhej sa identifikujú s ňou súvisiace povinnosti a záväzky. Inými slovami, účelom restoratívnej justície je snaha o obnovu a uzdravenie narušených vzťahov, ktoré vznikli následkom trestného činu.⁹

Restoratívny prístup má často formu dialógu či už priameho alebo nepriameho medzi obeťou a páchatelom a v určitých prípadoch zahrňuje aj iné osoby, ktoré boli priamo alebo nepriamo zasiahnuté trestným činom. Ide najmä o blízke osoby poškodených či páchatelov, relevantných odborníkov a členov alebo zástupcov zasiahnutých skupín. V závislosti od toho, kde sa využíva a spôsobom, akým sa realizuje, môže byť označovaná ako mediácia obeť – páchatel, trestná mediácia, restoratívna konferencia, rodinná skupinová konferencia, kruhy spoločného rozhodovania a ďalšie...¹⁰

Restoratívna justícia sa pokúša určiť nový rozmer spravodlivosti a nazeranie na spáchanie trestného činu. Možno konštatovať, že restoratívna justícia je zameraná na progresívnejší spôsob nahliadania na trestnú politiku štátu.

Z vyššie uvedeného vyplývajú tri základné princípy¹¹ restoratívnej justície, z ktorých vychádza:

Ad 1) Zameranie sa na potreby poškodených, komunitu, páchatel'a a náhradu škody spôsobenú trestným činom:

Naproti už spomínanej, retributívnej justícii, ktorá vidí primárne ako poškodený subjekt štát, restoratívna justícia je zameraná na potreby obetí trestných činov ako aj komunity¹² alebo spoločnosti ako širšieho pojmu.

Ad 2) Zaoberanie sa povinnosťami a záväzkami, ktoré sú výsledkom škôd spôsobených trestným činom:

Škoda spôsobená trestným činom priamo súvisí aj so vznikom povinností a záväzkov, ktoré z tohto nepriaznivého následku vznikajú. Podstatou restoratívnej justície je zdôrazniť, že páchatel' musí prevziať zodpovednosť za skutky, ktoré spáchal. Ak si páchatel' trestného činu vôbec neuvedomí dôsledky svojho konania, potom nemôže dôjsť k realizácii restoratívnej justície. Inak povedané, podstatou je, aby páchatel' pochopil následky svojho konania a v tejto súvislosti škodu spôsobenú trestným činom nahradil, prípadne uviedol veci do pôvodného stavu.¹³

Ad 3) Zapojenie do procesu všetky zúčastnené osoby, ktorých sa daná udalosť týka – páchatel'a, poškodených, členov komunity a spoločnosť

Posledným, základným princípom restoratívnej justície, je participácia strán, ktoré boli trestným činom bezprostredne dotknuté. Princíp participácie je založený na skutočnosti, že páchatel', poškodený a členovia komunity sa významným spôsobom zúčastňujú celého restoratívneho procesu. Za určitých okolností sa tieto strany medzi sebou dostávajú do rôznych dialógov, prostredníctvom ktorých medzi sebou zdieľajú svoje príbehy a pocity a udávajú rôzne pohľady na celú vzniknutú situáciu. V neposlednom rade tak vzniká možnosť dospieť k vzájomnému konsenzu o spôsobe, ako by mala byť celá vzniknutá situácia

⁸ KOČAN, Š., 2013. Súčasná uplatňovanie prvkov restoratívnej justície. In: MEDELSKÝ, J. a kol (eds.): *Súčasná uplatňovanie prvkov restoratívnej justície. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie.*, s. 61.

⁹ ZEHR, H., 2003. *Úvod do restoratívnej justície*, s. 26.

¹⁰ *Odporúčanie Rady Európy CM/Rec (2018)8 o restoratívnej justícii v trestných veciach*

¹¹ ZEHR, H., 2003. *Úvod do restoratívnej justície*, s. 43 – 44.

¹² Napr. rodinní príslušníci, priatelia, susedia, kolegovia, lokálne spoločenstvo a pod.

¹³ STRÉMY T, 2014. Teoreticko- metodologické východiská restoratívnej justície. In: *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*, s.66.

vyriešená. V iných prípadoch, ak subjekty z rôznych dôvodov nechcú participovať na procese v priamom kontakte s inými stranami, majú možnosť nepriamo predávať informácie, prostredníctvom tzv. „náhradníkov“, ktorých si zvolia.¹⁴

II. Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky *de lege lata*

Trestná politika sa v mnohých krajinách Európy líši. Európska únia preto prostredníctvom smerníc a odporúčaní zabezpečuje zjednotenie trestnej justície členských štátov. Snaží sa dosiahnuť moderný spôsob nazerania na trestnú justíciu, a to nielen z hľadiska potrieb štátu, ale najmä osôb, ktoré boli priamo trestným činom poškodené, ako aj jeho páchatel'ov, ktorých sa snaží prevychovať a začleniť ich ako plnohodnotných členov naspäť do spoločnosti.

V mnohých krajinách bola restoratívna justícia zavedená do národnej politiky a jej legislatívy bez toho, aby bola v praxi aj efektívne realizovaná. Napriek tomu narastajú dôkazy o účinnosti restoratívnej justície, ktoré preukazujú, že táto metóda môže byť jednak ekonomicky efektívna, môže pomôcť k zníženiu recidívy a v neposlednom rade dosiahnuť zotavenie obetí a uspokojenie strán zúčastnených na jej procese, za predpokladu kvality a efektivity jej skutočnej realizácie.¹⁵

V súčasnosti sa v trestnoprávnom systéme Slovenskej republiky pojem restoratívna spravodlivosť nepoužíva.¹⁶ V našich podmienkach ale určité prvky restoratívnej justície možno badať v hmotnoprávnej, ako aj v procesnoprávnej rovine. Pokiaľ sa týka hmotnoprávnej roviny, hovoríme o ukladaní alternatívnych trestov a v prípade roviny procesnoprávnej sa jedná o tzv. odklony v trestnom konaní ako alternatívny spôsob riešenia trestných vecí (napr. podmienené zastavenie trestného stíhania, zmier, konanie o dohode o vine a treste a pod.).

Určité prvky restoratívnej justície, najmä pokiaľ ide o ukládanie a výkon alternatívnych trestov, priniesla rekodifikácia trestných kódexov v roku 2005,¹⁷ ktorej podstatou bolo posilniť možnosť ukládania alternatívnych opatrení a rozšíriť možnosť ich využívania pri ukladaní trestov za menej závažnú trestnú činnosť.¹⁸

Práve zavedenie nových alternatívnych trestov¹⁹ do Trestného zákona malo vyjadriť depenalizáciu, čo mala byť možnosť pre súdy siahať aj po iných alternatívach, než bol trest odňatia slobody. Zákonodarcu vychádzal z predpokladu, že počas trvania krátkodobých trestov odňatia slobody nie je možné úspešne reedukovať a resocializovať odsúdeného, pričom na druhej strane jeho izolácia od spoločnosti a umiestnenie medzi iných páchatel'ov má často negatívny dopad na neho samotného. Zavedením alternatívnych trestov do právneho poriadku sa mal posilniť princíp *ultima ratio*, inými slovami nepodmienený trest odňatia slobody sa má uložiť len v prípade, ak menej závažné prostriedky boja proti zločinnosti zlyhali.²⁰

¹⁴ ZEHR, H., 2003. *Úvod do restoratívnej justície*, s.26.

¹⁵ Committee of Ministers, 2018. *Promoting more humane and socially effective penal sanctions*. Council of Europe, 2018. Dostupné na internete:

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808e35f3

¹⁶ LUBELCOVÁ, G., 2014. Teoretické a aplikačné pozadie modelu restoratívnej spravodlivosti. In: *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, s.90.

¹⁷ Zákon č. 300/2005 Z. z., *Trestný zákon*, Zákon č. 301/2005 Z. z. *Trestný poriadok*

¹⁸ ŠIMOVČEK, I., 2015. Ukladanie alternatívnych trestov ako problém normotvorby s dôrazom na trestné právo procesné. In: *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, s.110.

¹⁹ Trest domáceho väzenia a Trest povinnej práce

²⁰ Pozri dôvodovú správu k § 32 zákona č. 300/2005 Z. z.

V skutočnosti ani Trestný zákon z roku 2005 nesplnil očakávané ciele pre vytvorenie rovnováhy medzi restoratívnymi a retributívnymi princípmi trestania. V normotvorbe ako aj v praxi dominoval a stále dominuje retributívny prístup.²¹

Z dostupných analýz ministerstva spravodlivosti²² vyplýva, že v súčasnosti sa v podmienkach Slovenskej republiky alternatívne tresty ukladajú v nedostatočnej miere. Príčin podľa autorov tohto článku môže byť viacero. Jednak to môže byť príčina subjektívna v osobe sudcu alebo prokurátora a ich mentálne nastavenie,²³ prípadne príčina objektívna, t. j. nesplnenie zákonných podmienok pre uloženie alternatívneho trestu.

V zmysle platnej právnej úpravy okrem všeobecnej úpravy ukladania trestov obsiahnutej v Trestnom zákone, musia byť splnené ďalšie materiálno-technické a iné podmienky pre uloženie alternatívneho trestu domáceho väzenia (napr. funkčná elektrická prípojka, dostupný a funkčný signál mobilnej siete prípadne možnosť jeho zavedenia, písomný súhlas spolu žijúcich osôb a pod.) Keďže trestnú činnosť páchajú aj osoby z nižších sociálnych vrstiev, prípadne osoby bez domova, pri týchto páchatel'och uloženie tohto alternatívneho trestu preto ani neprichádza do úvahy.

Ďalším málo ukladaným alternatívnym trestom je trest povinnej práce. Trest povinnej práce sa ukázal ako efektívny nástroj určitej formy zahanbenia odsúdeného, čím potenciálne pozitívne vplýva na jeho budúce správanie, pretože má nápravný a preventívny dosah. Podľa nášho názoru príčinami, prečo súdy trest povinnej práce neukladajú vo väčšej miere, je jednak zákonná požiadavka súhlasu páchatel'a s týmto trestom a administratívna záťaž v súvislosti s jeho výkonom.

Ako bolo uvedené vyššie, univerzálne vnímaný trest odňatia slobody by sa mal ukladať len v najkrajnejších a pri najzávažnejších prípadoch, v ktorých sa iné prostriedky boja proti zločinnosti neukázali efektívne. Ukladanie alternatívnych trestov má dopomôcť aj k zníženiu neustále narastajúceho väzenského indexu²⁴. Preplnené väznice majú v konečnom dôsledku negatívny vplyv na samotný rozpočet štátu.

Tabuľka č. 1 Výpočet väzenského indexu Slovenska a vybraných štátov EÚ bez cudzích štátnych príslušníkov²⁵

Štátna príslušnosť	Slovensko	Nemecko	Rakúsko	Taliansko	Francúzsko
Počet obyvateľ'ov (mil.)	5,44	84,36	8,95	59,11	67,75
Väzenská populácia	10 058	56 325	8 798	57 749	73 080
Z toho cudzinci	262	15 208	4 522	18 018	18 270
Väzenský index (Všetky údaje sú z roku 2023, pri Nemecku je údaj z roku 2022)	185	67	97	98	107
Väzenský index bez cudzincov	180	49	48	67	81

²¹ DIANIŠKA, G., a T. STRÉMY, 2022. Aplikácia alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky. In: *Aplikácia alternatívnych prístupov v justícii na Slovensku II.*, s. 53.

²² Štatistické ročenky MS SR týkajúce sa trestnej agendy, Dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/analyticke-centrum-mssr/>

²³ DIANIŠKA, G. a T. STRÉMY, 2022. Aplikácia alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky In: *Aplikácia alternatívnych prístupov v justícii na Slovensku II.*, s.57.

²⁴ Počet väznených osôb na 100 000 obyvateľ'ov

²⁵ Údaje z tabuľky dostupné na: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=14

Z tabuľky č. 1 možno vyvodit' záver, že Slovenská republika má v porovnaní s vybranými vyspelými štátmi Európskej únie veľmi vysoký väzenský index. Preto je potrebné zmeniť trestnú politiku štátu so zameraním sa na využívanie restoratívnej justície a alternatívnych trestov aj v právnom poriadku Slovenskej republiky, aby sa priblížila k vyspelým a moderným krajinám.

III. Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky *de lege ferenda*

V súvislosti s narastajúcim významom restoratívnej justície ako moderného nazerania na trestnú politiku v štáte nemožno opomenúť ani aktuálne pripravovanú novelu Trestného zákona, ktorá významným spôsobom zdôrazňuje potrebu zavedenia a zefektívnenia prvkov restoratívnej justície do trestnej politiky Slovenskej republiky, čím ju približuje k európskym trendom trestného práva. Na novele sa podieľalo vyše sto expertov na trestné právo, iné právne odvetvia a vedné odbory, ako je napríklad toxikológia, penológia, kriminalistika a pod. Cieľom návrhu zákona je komplexná úprava Trestného zákona, ktorý je v súlade s potrebami aplikačnej praxe, pričom v neposlednom rade má ísť o europeizáciu Trestného zákona a jeho priblíženie sa k vyspelejším trestným politikám členských štátov Európskej únie. V nasledujúcich riadkoch sa zameriame na ucelený obraz najvýznamnejších zmien v Trestnom zákone, ktoré majú súvislosť s koncepciou restoratívnej justície.

Pri úvahách ohľadom druhu a výmery trestu je súd povinný postupovať podľa zásad a kritérií, ktoré sú rozhodujúce pre jeho určenie uvedených v § 34 TZ.²⁶ Aby mohol byť trest riadne naplnený, musí spĺňať určitý účel. Účel trestu je explicitne definovaný v už spomenutom ustanovení § 34 ods. 1 TZ, pričom novela tento účel dopĺňa o ďalšiu vetu: „*Pri ukladaní trestu sa prihliadne aj na práva a právom chránené záujmy osôb poškodených trestným činom, ako aj osôb, ktoré boli dotknuté škodlivým následkom trestného činu.*“ Rovnako to platí aj pri ukladaní ochranných opatrení. Keďže jedným zo základných princípov restoratívnej justície je aj zlepšenie postavenia poškodeného v trestnom konaní a zohľadnenie jeho práv a právom chránených záujmov ako aj potreby spoločnosti, bolo nevyhnutné doplniť prvok restoratívneho modelu aj čo do účelu trestu a ochranného opatrenia.

Na to nadväzuje aj doplnenie ustanovenia pri určovaní druhu a výmery trestu súdom, kedy je súd povinný prihliadnuť aj na správanie páchatel'a bezprostredne po spáchaní trestného činu a obdobia nasledujúceho po ňom. V navrhovanom ustanovení sú demonštratívny spôsobom uvedené kritériá, na ktoré súd pri určovaní druhu a výmery trestu prihliada, a to napríklad úsilie o náhradu škody a odstránenie škodlivého následku, úsilie páchatel'a o dosiahnutie urovnania s poškodeným a súhlas páchatel'a podrobiť sa probačnému programu.²⁷ Možno konštatovať, že navrhované znenie podporuje motiváciu páchatel'a, aby poškodeného trestným činom odškodnil v čo najkratšom čase, čím sa posilňuje pozícia poškodeného v trestnom konaní.

Uplatňujúc restoratívne prvky novela Trestného zákona predpokladá uprednostnenie trestov nespojených s odňatím slobody, pred samotným trestom odňatia slobody, ktorý súčasný Trestný zákon považuje za univerzálny trest. Cieľom navrhovanej úpravy je zefektívniť ukladanie a samotný výkon alternatívnych trestov, ktoré efektívnejším spôsobom prispievajú k náprave páchatel'a a zároveň majú menšie dopady na jeho pracovný a rodinný život. Zároveň návrh zákona osobitne odlišuje tresty nespojené s odňatím slobody a to taxatívnym výpočtom ich druhov. Jedným z dôvodov taxatívneho vymedzenia trestov

---

²⁶ Rozsudok KS v Trnave z 3.6.2021, sp. zn. 6To/119/2020

²⁷ § 34 ods. 5, *Návrh zákona ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*

nespojených s odňatím slobody bolo diferencovať, že podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody sa za tento trest nepovažuje.²⁸

V zákonom stanovených prípadoch bude súd povinný uložiť primárne alternatívy k trestu odňatia slobody, a to vtedy, ak páchatel' nebol pred spáchaním trestného činu odsúdený, súd ho odsudzuje za niektorý z taxatívne vymedzených trestných činov a zároveň sú splnené zákonné podmienky na uloženie trestu nespojeného s odňatím slobody.²⁹

V prípade prijatia novely Trestného zákona sa má trest povinnej práce zmeniť na trest verejnoprospešnej práce. Uvedené je odôvodnené tým, že takýto názov lepšie vyjadruje podstatu trestu, ktorý vychádza zo skutočnosti, že páchatel' sa prácou v prospech komunity prevychováva, odčíňuje čo spôsobil a vykonaním verejnoprospešnej práce niečo komunite, ktorej spôsobil ujmu, aj vracia. Výkon tohto trestu sa nastavuje praktickejšie, minimalizuje sa ingerencia súdu pri jeho výkone a taktiež sa odstraňuje aj ingerencia predsedu súdu čo do dohôd s poskytovateľmi práce. Táto agenda prejde na probačného a mediačného úradníka, ktorý komunikuje s poskytovateľmi práce a zisťuje o.i. možnosti pre výkon trestu, čím sa odstráni problémy v praxi a časová zdĺhavosť samotného procesu. Navrhovanými zmenami sa docieli odbremenenie sudcov od súčasnej zahlcujúcej formalizovanej a administratívnej agendy, ktorá je neefektívna a nereaguje na aplikačné požiadavky. Zároveň sa zruší súčasný súhlas obvineného s trestom povinnej práce, čím sa posilní právomoc sudcu uložiť tento trest ako efektívny potenciál určitej formy „zahanbenia“.³⁰

Dôležitým cieľom trestov nespojených s odňatím slobody je opätovné začlenenie odsúdeného naspäť do spoločnosti, pričom platí, že práve alternatívne tresty alebo opatrenia by mali prispievať k osobnému a sociálnemu rozvoju jednotlivca. Takýto trest by ale nemal byť uložený páchatel'ovi, u ktorého sú odôvodnené predpoklady, že sa bude výkonu trestu vyhýbať, prípadne nebude poskytovať potrebnú spoluprácu.³¹

V súvislosti s posilnením možnosti ukladania alternatívnych trestov návrh zákona predpokladá aj určité zmeny v prípade peňažného trestu. Súčasná právna úprava Trestného zákona umožňuje súdu uložiť peňažný trest páchatel'ovi úmyselného trestného činu vo výške od 160 eur do 331 930 eur, ktorým získal alebo sa snažil získať majetkový prospech. Bez splnenia vyššie uvedených podmienok môže súd uložiť peňažný trest, ak ho ukladá za prečin a vzhľadom na povahu spáchaného prečinu a možnosť nápravy páchatel'a trest odňatia slobody neukladá. Návrh zákona mení výšku dolnej aj hornej hranice výšky peňažného trestu na 500 eur a 5 000 000 eur, pričom táto skutočnosť je odôvodnená tým, že vzhľadom na vývoj hospodárstva v Slovenskej republike a rozsah, v akom sú niektoré trestné činy páchané, je maximálna výška peňažného trestu nedostatočná, v najzávažnejších prípadoch neplní svoj účel a je tak potrebné ju primerane zvýšiť.³² V prípade prijatia novely Trestného zákona, bude môcť súd uložiť peňažný trest aj za zločin s hornou hranicou zákonom ustanovenej trestnej sadzby neprevyšujúcou desať rokov, ktorého výkon podmieniene odkladá.

Popri treste nespojenom s odňatím slobody, súd môže uložiť obmedzenia a povinnosti, ktoré už nebudú naďalej súčasťou ustanovenia § 51 TZ a to podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, ale budú súčasťou samostatného ustanovenia § 33a. Dôvodom ich zaradenia do samostatného ustanovenia bola nesystematická úprava výlučne v kontexte podmieneného odkladu s probačným dohľadom. Ukladanie podmienených trestov odňatia slobody bez ukladania primeraných obmedzení alebo

---

²⁸ Pozri dôvodovú správu k § 32 ods. 2

²⁹ § 34 ods. 8, *Návrh zákona ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*

³⁰ Pozri dôvodovú správu k § 56

³¹ Pozri dôvodovú správu k § 54

³² Pozri dôvodovú správu k § 56

povinností nespĺňalo účel z hľadiska zabráneniu páchatel'a v páchaní ďalšej trestnej činnosti a tým ani vo vytvorení podmienok na jeho reedukáciu.

Vzhľadom k tej skutočnosti, že v súčasnosti v právnom poriadku doposiaľ neexistuje definícia probačného dohľadu, návrh zákona predpokladá jeho doplnenie o § 45a až 45c, v ktorých zároveň definuje jeho účel a podmienky jeho nariadenia. Probačným dohľadom sa rozumie pravidelný osobný kontakt páchatel'a s probačným a mediačným úradníkom na účel kontroly dodržiavania plnenia obmedzení a povinností, trestu domáceho väzenia alebo trestu verejnoprospešnej práce uložených páchatel'ovi súdom alebo vyplývajúcich zo zákona.³³ Účelom probačného dohľadu je sledovanie a kontrola správania páchatel'a, odborné vedenie a pomoc páchatel'ovi s cieľom znížiť riziko opakovania trestnej činnosti a zaistiť ochranu spoločnosti.³⁴ V § 45b ods. 2 je naopak ustanovené, že súd probačný dohľad nenariadi, ak ukladá páchatel'ovi len povinnosť v určenej dobe nahradiť škodu spôsobenú trestným činom alebo zaplatiť dlh alebo zameškané výživné, bez súčasného uloženia iných obmedzení alebo povinností. Jedná sa o povinnosti, ktorých obsahom je finančné plnenie bez pravidelného kontaktu a výchovného pôsobenia probačného úradníka s odsúdeným.

V súvislosti s reedukačným procesom páchatel'a trestného činu je potrebné poukázať v kontexte pripravovanej novely aj na novozavedený inštitút krátkodobého trestu odňatia slobody, ktorého primárnym účelom je efektívnejším a intenzívnejším spôsobom docieľiť nápravu odsúdeného. Právna úprava krátkodobého trestu odňatia slobody bola inšpirovaná právnym systémom Nemecka, pričom jeho zavedenie sa prispôbilo na podmienky slovenskej právnej úpravy. Rozdiel medzi univerzálnym trestom odňatia slobody a krátkodobým trestom odňatia slobody je práve v spôsobe, akým sa vykonáva ako aj rozdiel po jeho výkone. Krátkodobý trest odňatia slobody bude môcť súd uložiť popri alternatívnom treste alebo aj popri podmiennečnom odklade trestu odňatia slobody, po jeho výkone odsúdený bude musieť dodržiavať napr. podmienky probačného dohľadu, dodržiavať podmienky skúšobnej doby, vykonať trest verejnoprospešnej práce, plniť uložené povinnosti a obmedzenia, a pod. Rovnako bude môcť súd uložiť krátkodobý trest odňatia slobody aj samostatne v prípadoch, ak odsudzuje páchatel'a za trestný čin, za ktorý Trestný zákon neustanovuje dolnú hranicu trestnej sadzby. Krátkodobý trest odňatia slobody by súd mal uložiť v prípadoch, kedy je možné na páchatel'a pôsobiť okamžitým spôsobom, vzhľadom na trestný čin ktorého sa dopustil, ako aj na osobu páchatel'a.³⁵

Z dôvodovej správy³⁶ vyplýva, že cieľom zavedenia krátkodobého trestu odňatia slobody je, aby si páchatel' trestného činu uvedomil, čo mu hrozí pri ďalšom páchaní trestnej činnosti a že je v jeho záujme, aby sa napravil, aby sa už do výkonu trestu opäť nedostal. Počas uloženého krátkodobého trestu odňatia slobody vo výmere troch mesiacov odsúdený vo výkone trestu absolvuje špecializovaný resocializačný program, ktorý je zameraný na oblasti jeho rizikového správania. Krátkodobý trest odňatia slobody sa môže uložiť aj vo výmere dvoch až štyroch týždňov, kedy odsúdený resocializačný program neabsolvuje. Oba typy krátkodobých trestov odňatia slobody sa budú vykonávať v ÚVTOS na to osobitne určených a to z dôvodu, aby takto odsúdení neboli vystavení s odsúdenými páchatel'mi za závažnejšie trestné činy, pretože priamy vplyv tejto sociálnej skupiny môže mať na prevýchovu prvotrestaných negatívny dopad. Je ale nevyhnutné, aby sa krátkodobý trest odňatia slobody neukladal automaticky, ale pri jeho ukladaní bola zohľadnená individualita páchatel'a.

---

³³ § 45a ods. 1, *Návrh zákona ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*

³⁴ § 45a ods. 2, *Návrh zákona ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*

³⁵ § 47a, *Návrh zákona ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*

³⁶ Pozri dôvodovú správu k § 47a

V každom prípade by mal mať odstrašujúci účinok a pôsobiť na odsúdeného výchovným spôsobom aby došlo k zabráneniu vzniku recidívy.

Reforma trestného práva v podobe pripravovanej novely Trestného zákona sa ukazuje ako významný míľnik trestnej politiky Slovenskej republiky, ktorej cieľom je nasledovať progresívnejšie právne poriadky iných členských štátov Európskej únie, napríklad Nemecka, Rakúska alebo Talianska. Vzhľadom ku skutočnosti, že poslanci NR SR predčasne ukončili schôdzu bez toho, aby prerokovali množstvo návrhov zákonov vrátane veľkej reformy trestného práva, zostáva budúcnosť posilnenia restoratívnej justície a priblíženie sa slovenskej trestnej politiky k vyspelým trestným politikám iných členských štátov EÚ v nedohľadne.

Záver

Restoratívna justícia určuje nový rozmer spravodlivosti a nazerania na spáchaný trestný čin. Trestná činnosť je v týchto intenciách chápaná ako protiprávny čin spáchaný proti ľuďom, nielen ako protiprávny čin spáchaný proti štátu, preto má okrem celospoločenského dopadu, aj dopad osobný. Koncepcia restoratívnej justície je z toho dôvodu zameraná na progresívnejší spôsob nahliadania na trestnú politiku štátu a hodnotovo predstavuje úplne iný rozmer justície než realizácia výlučne justície retributívnej.

Slovenská republika patrí k tým členským štátom Európskej únie, v ktorom nie je restoratívna justícia dostatočne rozvinutá. Socialistický Trestný zákon a Trestný poriadok v pozmenenej podobe na Slovensku platil prakticky až do roku 2005. Od roku 2005 boli do trestných kódexov zavedené nové restoratívne prístupy. V hmotnoprávnej rovine ide o alternatívne tresty a v rovine procesnoprávnej o tzv. odklony v trestnom konaní. Faktom je, že ani tieto restoratívne prístupy nie sú súdmi v dostatočnej miere využívané tak, ako vo vyspelejších krajinách Európskej únie. Následkom nedostatočného využívania alternatívnych trestov je neustále sa zvyšujúci väzenský index. Od rekodifikácie Trestného práva uplynulo už osemnásť rokov a napriek tomu má Slovenská republika v porovnaní s ostatnými vyspelými štátmi Európskej únie ako je Rakúsko, Taliansko, Nemecko alebo Francúzsko veľmi vysoký väzenský index. Preto autori tohto článku chceli poukázať na výhody moderného spôsobu nazerania na trestnú politiku.

Nové moderné nazeranie na ukladanie alternatívnych trestov pomôže zvýšiť bezpečnosť krajiny, znížiť náklady na štátny rozpočet, prevýchovou odsúdeného pomôže znížiť recidívu, pričom osobu odsúdenú za spáchaný trestný čin prostredníctvom resocializačných procesov začlení ako plnohodnotného člena naspäť do spoločnosti. Z odsúdeného sa tým nestane osoba izolovaná prostredníctvom trestu odňatia slobody od spoločnosti, preto ukladanie alternatívnych trestov nemá ani negatívny dopad na sociálny a rodinný život odsúdeného.

Vzhľadom na celú koncepciu restoratívnej justície akou je napríklad posilnenie postavenia poškodeného v trestnom konaní, zameranie sa na jeho potreby, na náhradu škody, prevýchovu páchatel'a a tým zabránenia opätovného páchania trestnej činnosti, je potrebné posilniť tieto princípy aj v podmienkach Slovenskej republiky. Všetky tieto moderné prvky v neposlednom rade posilňujú bezpečnosť štátu a súčasne sú ekonomicky rentabilné.

Nádejou pre priblíženie sa trestnej politiky Slovenskej republiky európskym štandardom mala byť predložená novela Trestného zákona, ktorá významným spôsobom zavádza nové a zefektívňuje už platné prvky restoratívnej justície do trestnej politiky štátu. Tá však poslancami Národnej rady Slovenskej republiky nebola doposiaľ schválená.

Návrh zákona predpokladal posilnenie pozície poškodeného v trestnom konaní, zefektívnenie ukladania ako aj samotného výkonu alternatívnych trestov a v neposlednom rade aj zavedenie nového inštitútu a to krátkodobého trestu odňatia slobody. Krátkodobý trest odňatia slobody bol inšpirovaný nemeckou právnou úpravou, pričom jeho cieľom mal byť efektívnejší a intenzívnejší spôsob nápravy odsúdeného a jeho znovu začlenenie do spoločnosti, čím sa potenciálne znižuje riziko recidívy.

V závere je potrebné zdôrazniť tú skutočnosť, že v prípade, ak bude novela Trestného zákona schválená, nemôže ostať len v kontexte zákona, ale je nevyhnutné ju reálne pretaviť súdmi do aplikačnej praxe. Pretože účelom trestného práva nie je trestať páchatel'ov, ale chrániť spoločnosť ako celok.

Literatúra

Committee of Ministers. 2018. *Promoting more humane and socially effective penal sanctions*. [online]. Council of Europe, 2018 [cit. 2023-07-26]. Dostupné na interenete:

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808e35f3

DIANIŠKA, G. a T. STRÉMY, T., 2022. *Aplikácia alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky* In: *Aplikácia alternatívnych prístupov v justícii na Slovensku II*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 100 s. ISBN 978-80-7160-646-8

Dôvodová správa k návrhu zákona ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

KOČAN, Š., 2013. *Súčasnú uplatňovanie prvkov restoratívnej justície*. In: *MEDELSKÝ, J. a kol (eds.): Súčasnú uplatňovanie prvkov restoratívnej justície. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Bratislava: Eurokódex, 228 s. ISBN 978-80-8155-012-6

KURY, H., DIANIŠKA, G. a T. STRÉMY, 2017. *Prísne trestanie alebo alternatívy: čo lepšie pomôže znižovať trestnú činnosť*. In: *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 512 s. ISBN 978-80-7502-224-0

LUBELCOVÁ, G., 2014. *Teoretické a aplikačné pozadie modelu restoratívnej spravodlivosti*. In: *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 544 s. ISBN 978-80-7502-034-5

Návrh zákona ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

STRÉMY, T., 2014. *Teoreticko- metodologické východiská restoratívnej justície*. In: *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2014, 544 s. ISBN 978-80-7502-034-5

STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L. a M. VRÁBLOVÁ, 2015. *Restoratívna justícia*. Praha: Leges, 344 s. ISBN 978-80-7502-075-8

Štatistické ročenky MS SR týkajúce sa trestnej agendy, Dostupné na interenete: <https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/analyticke-centrum-mssr/>

ŠIMOŤEK, I., 2015. *Ukladanie alternatívnych trestov ako problém normotvorby s dôrazom na trestné právo procesné*. In: *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Trnava: Leges, 376 s. ISBN 978-80-7502-104-5

World Prison Brief. *Highest to Lowest – Prison Population Total*. [online]. [cit. 2023-07-26]. Dostupné na interenete: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=14

ZEHR, H., 2003. *Úvod do restoratívnej justície*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justícii, 48 s. ISBN 80-902998-1-4

ZEMAN, Š, 2015. *Restoratívna justícia ako aktuálna výzva pre trestný systém a niektoré možnosti inšpirácie*. [online]. Epi.sk, 2015 [cit. 2023-07-26]. Dostupné na internete: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/restoratívna-justícia-ako-aktuálna-vyzva-pre-trestny-system-a-niektore-možnosti-inspirácie.htm>

Rozsudok KS v Trnave z 3.6.2021, sp. zn. 6To/119/2020

Odporúčanie Rady Európy CM/Rec (2018)8 o restoratívnej justícii v trestných veciach

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Keywords: restorative justice, principles of restorative justice, non-custodial sentences, depenalization, offender rehabilitation, amendment of the Penal Code

Summary

This scientific work delves into various aspects, including a closer and more comprehensive exploration of the concept of restorative justice, as well as its integration within the context of the Slovak Republic. The analysis encompasses the extent to which restorative approaches are applied in judicial practice and endeavours to answer whether the Slovak Republic has assimilated elements of modern restorative justice into its legal framework. Particular attention in this scientific work is paid to the forthcoming amendment of the Penal Code, which significantly emphasizes the imperative of introducing new elements and augmenting existing components of restorative justice within the criminal policy of the Slovak Republic. This approach aligns the country's legal system with the evolving European trends in criminal law, underlining its commitment to adopting and adapting to contemporary legal paradigms.

*prof. JUDr. Tomáš Strémy PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a
kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského
Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313
810 00 Bratislava
e-mail: tomas.stremy@flaw.uniba.sk
tel.: +421 2 9012 2008*

*Bc. Alžbeta Šimeková
Študentská pomocná vedecká sila
Katedra trestného práva, kriminológie a
kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského
Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313
810 00 Bratislava
e-mail: simekova33@uniba.sk*

Recenzenti: pplk. doc. JUDr. Veronika Marková, PhD., npor. Mgr. Sebastián Janko, PhD.